

Informovanost rodičů o nepovinném očkování dětí

PhDr. Lucie Sikorová, Ph.D¹, Bc. Romana Kroczková²

¹Ústav ošetřovatelství a porodní asistence, Fakulta zdravotnických studií, Ostravská univerzita, Ostrava

²Stanice pro větší děti, Nemocnice Třinec, p.o., Třinec

Nepovinná očkování jsou očkování proti nemocem většinou se závažným průběhem, která lze z hlediska epidemiologické situace doporučit různě velkému okruhu dětí v závislosti na jejich věku a dalších okolnostech a nejsou součástí pravidelného očkování. Zodpovědné rozhodnutí, které další očkování nad rámec pravidelného očkování by bylo pro dítě vhodné, vyžaduje od rodičů dostatek informací o této problematice. Cílem příspěvku je seznámení odborné veřejnosti s aktuální informovaností rodičů dětí do šesti let o nepovinném očkování dětí. Příspěvek předkládá výsledky dotazníkového šetření realizovaného ve vybraných ambulantních zařízeních pro děti a v mateřských školách Moravskoslezského kraje v jarních měsících 2010. Cílovou skupinou šetření byli rodiče dětí do šesti let věku. Uvedené výsledky by měly vést k optimální edukaci rodičů s ohledem na zjištěné nedostatky.

Klíčová slova: nepovinné očkování, děti, rodiče, prevence, informovanost.

Parent Awareness Concerning Optional Children's Vaccinations

Optional vaccinations consist of vaccinations against serious illnesses; from the epidemiological point of view, they can be recommended to various groups of children, depending on their age and other circumstances. They are not part of the regular vaccination programme. To make a responsible decision as to what other vaccinations, above the regular vaccination programme, are suitable for their child, parents of children under the age of 6 need to have enough information about such issues. The aim of the contribution is to introduce to experts the current state of awareness among those parents concerning optional children's vaccinations. The contribution presents the results of a questionnaire survey implemented within both selected outpatient children's facilities and kindergartens in the Moravia-Silesian Region during the spring of 2010. The target group of the survey consists of parents of children under 6. With regard to discovered shortcomings, the presented results should lead to improvements in parent education.

Key words: optional vaccinations, children's, parent, prevention, awareness.

Pediatr. pro Praxi 2010; 11(4): 264–266

Úvod

Očkování je jedním ze základních pilířů preventivní medicíny. Očkováním navozená imunita jedince i kolektivu je jedním z nejefektivnějších způsobů prevence vzniku a šíření infekčních nemocí v populaci. Doporučené neboli dobrovolné očkování na žádost je umožnění vakcinace fyzických osob, které si přejí být chráněny proti infekcím, proti nimž je očkovací látka registrovaná v České republice (1). Na rozdíl od očkování v rámci kalendáře pravidelného očkování daného očkovací vyhláškou si musí očkované osoby doporučené očkování hradit (2). Výjimku od 1. ledna 2010 tvoří očkování proti pneumokokovému infekcím u dětí. Mimo pravidelné očkování u dětí do šesti let lze v České republice zažádat o vakcinaci proti pneumokokovým onemocněním, klíšťové encefalitidě, meningokokovým onemocněním (skupiny A, C, Y, W135), virové hepatitidě A (případně A+B), planým neštovicím, rotavirovým infekcím a chřipce (2). O doporučené očkování pro děti je možné požádat u praktického lékaře pro děti a dorost, ve zdravotních ústavech nebo v očkovacích centrech (3).

V současné době jsme svědky boomu ve vývoji očkovacích látek, narůstá počet experimentů, kdy se ověřují stovky nejrůznějších

přípravků, narůstá počet nově registrovaných léčiv i očkovacích látek. Pro rodiče malých dětí je mnohdy těžké se v problematice nepovinných očkování orientovat a zvolit adekvátní očkování pro své dítě.

I přesto, že jsou rodiče řádně informováni o možnostech nepovinného očkování dětí, jsou ovlivněni i médií, reklamou, internetem, přáteli apod. Aby bylo možné v budoucnu optimálně volit obsah edukace rodičů, bylo cílem šetření zjistit, v jakém rozsahu informace o nepovinném očkování rodiče mají a jaký je jejich názor na nepovinná očkování dětí do věku šesti let.

Cíle šetření

Stěžejním cílem šetření bylo zjistit informovanost a názor rodičů do šesti let věku na vybraná nepovinná očkování v závislosti na věku rodičů a v závislosti na jejich nejvyšším dosaženém vzdělání. Dále bylo cílem šetření zjistit, které očkování nad rámec pravidelného očkovacího kalendáře je nejčastěji využíváno a zda tato reálná proočkovanosť dětí souvisí s domnělým rizikem onemocnění dětí. Doplňujícím cílem bylo identifikování zdrojů, ze kterých rodiče informace o očkování čerpají, a zmapování vlivu ekonomického aspektu na rozhodnutí očkovat dítě.

Charakteristika souboru

Cílovou skupinou pro dotazníkové šetření byli rodiče dětí od narození do šesti let věku. Výzkumný soubor zahrnoval 110 rodičů. Kritériem zařazení rodiče do souboru byl věk nad 18 let a ochota spolupracovat. Rodiče byli požádáni, aby se v případě většího počtu dětí do šesti let v rodině vyjadřovali pouze k očkování jednoho dítěte. Průzkumu se účastnilo 105 žen a 5 mužů.

Rodiče byli zařazeni do skupin dle věku. 28 respondentů (25,5 %) bylo zařazeno do věkové skupiny 18–25 let. Přibližně stejně početná byla skupina respondentů ve věku nad 36 let, zde bylo zařazeno 31 osob (28,1 %). Rodiče ve věku 26–35 let tvořili nejpočetnější skupinu – 51 (46,4 %) osob.

Druhým faktorem rozdělovajícím rodiče do kategorií byla úroveň nejvyššího dosaženého vzdělání. Nejpočetnější kategorii tvořili rodiče se středoškolským vzděláním s maturitou $n = 65$ (59,1 %), kategorii rodičů s vysokoškolským vzděláním tvořilo 32 osob (29,1 %). Kategorie rodičů s nižším stupněm vzdělání zahrnovala jednu osobu se základním vzděláním a 11 rodičů vyučených bez maturity (10,0 %).

Metoda sběru dat

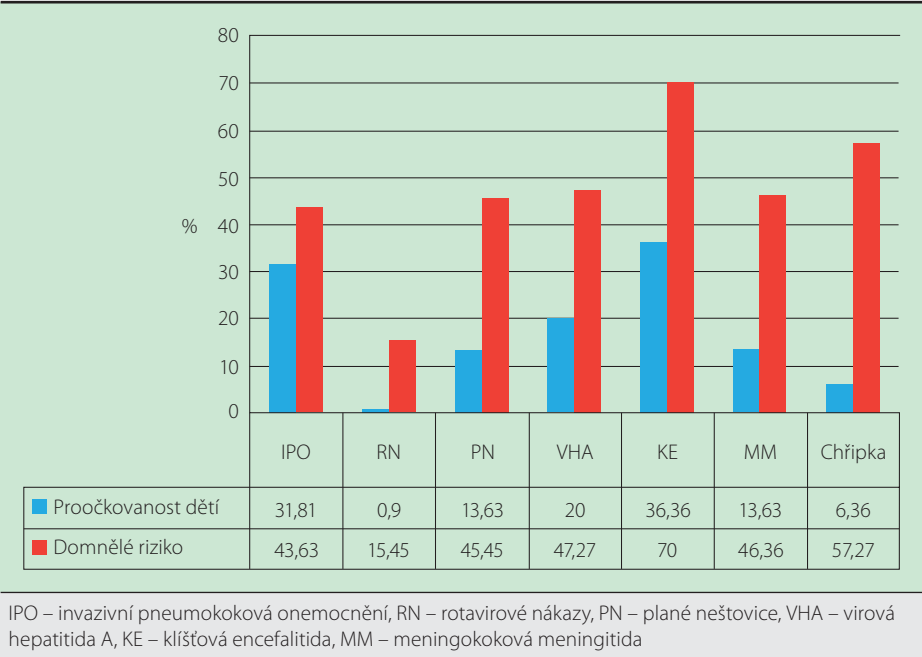
Na základě stanovených cílů šetření byl konstruován dotazník, který byl upraven dle výsledků pilotního šetření (n = 10). Korekce se týkaly zejména terminologie. Následně byly distribuovány upravené dotazníky rodičům. Návratnost dotazníků činila 91,66 %.

Výsledky

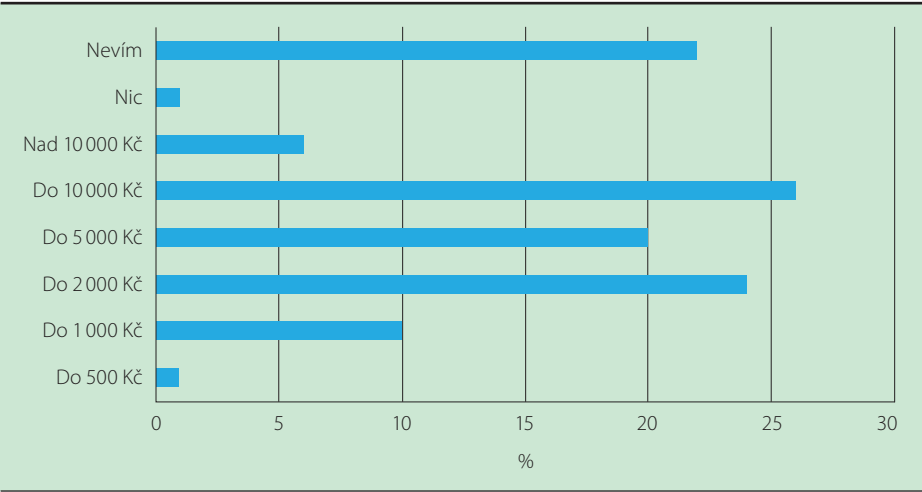
Dle výsledků dotazníkového šetření je u výše uvedené skupiny respondentů nejčastěji poskytovaným očkováním na žádost očkování proti klíšťové encefalitidě n = 40 (36,36 %) ze zkoumaného souboru dětí a druhé nejčastější očkování proti invazivním pneumokokovým onemocněním. Bylo aplikováno v 35 případech (31,81 %). Třetím nejčastějším očkováním bylo očkování proti virové hepatitidě A, které bylo aplikováno 22 dětem (20%). Na stejné úrovni se v tomto šetření umístilo očkování proti planým neštovicím a meningokokové meningitidě, každé z nich v 15 případech (13,63 %). Proti onemocnění sezónní chřipkou bylo očkováno 7 dětí zařazených do průzkumu (6,36 %). Pouze jedno dítě bylo očkováno proti rotavirovým nákazám (0,9%). U 19 dětí (17,27 %) bylo uvedeno, že nejsou očkovány mimo rámec pravidelného očkovacího kalendáře. Pět (4,54 %) respondentů uvedlo, že neví, jestli bylo jejich dítě očkováno nějakou nepovinnou vakcínou. V jaké míře považují respondenti vybraná onemocnění za ohrožující pro dítě, ukazuje graf 1, který znázorňuje nejen toto domnělé riziko onemocnění, ale i uvedenou reálnou proočkovanost dětí monitorované skupiny.

Pro zhodnocení informovanosti rodičů o očkování a onemocněních, proti kterým očkování vytváří imunitu, byl do dotazníku zařazen soubor čtrnácti znalostních otázek. Každá správná odpověď na otázku byla ohodnocena jedním bodem. Maximálně mohli respondenti získat 14 bodů. Průměrně nejvíce bodů – 12,71 získala skupina vysokoškolsky vzdělaných respondentů. O něco nižší bodový průměr – 11,47 bodů získala skupina středoškolsky vzdělaných respondentů. Nejnižšího průměrného hodnocení – 10,07 bodů dosáhla skupina respondentů se základním vzděláním, nebo středoškolským bez maturity. Skupina respondentů ve věku 18–25 let dosáhla prů-

Graf 1. Poměr počtu očkovaných dětí k domnělému riziku nákazy vyjádřenému rodiči

Graf 2. Výše finanční částky, kterou jsou rodiče ochotni investovat do očkování svého dítěte do jeho šesti let věku

měrného výsledku znalostí 12,03 bodů, což bylo nejvíce ze všech zkoumaných věkových skupin. Nižší průměrné skóre dosáhla skupina respondentů ve věku 26–35 let – 11,58 bodů. Skupina respondentů ve věku 36 let a výše získala 11,48 bodů.

Na základě šetření bylo zjištěno, že primárním zdrojem informací o nepovinném očkování je pro rodiče praktický lékař pro děti a dorost s dětskou sestrou n = 50 (45,5 %) a reklama n = 32 (29,1 %). Nižší počet respondentů uved-

lo, že potřebné informace o očkování získali od přátel či z časopisů. V případě, že respondenti zvažují nepovinné očkování dítěte, pomáhá jim dle jejich názoru zejména praktický lékař pro děti a dorost n = 76 (69,1 %), informace farmaceutických firem na webových stránkách n = 13 (11,8 %), přátelé n = 11 (10,0 %), média n = 7 (6,4 %), reklama n = 1 (0,9 %). Čtyři respondenti vyjádřili svůj názor ve smyslu nesouhlasu s veškerým očkováním či sledování všech nabízených variant.

Ekonomický aspekt je pro 53 respondentů (48,2%) podstatný prvek při rozhodování o očkování dítěte. Investice, které jsou respondenti ochotni vložit do očkování dětí do šesti let, znázorňuje graf 2. Většina respondentů má povědomí o možnosti hrazení části nepovinného očkování zdravotní pojišťovnou.

Diskuze

Nejčastěji využívaným nepovinným očkováním je dle průzkumu na Třinecku očkování proti klíšťové encefalitidě. Důvodem může být plošné informování pomocí médií ať už prostřednictvím reklamního televizního vysílání, tak i odborné diskuze v televizních nebo rozhlasových programech na toto téma. O znalostech rodičů týkajících se klíšťové encefalitidy vypovídá i vysoká úspěšnost v testu znalostí, kdy naprostá většina rodičů odpověděla na otázky týkající se tohoto onemocnění bezchybně. Na velmi dobré úrovni byly u více než poloviny souboru rodičů zaznamenány i znalosti týkající se pneumokokových nákaz (znalost původce onemocnění a významně ohrožená věková kategorie dětí). Přestože proti virové hepatitidě A je v monitorované lokalitě očkováno méně dětí než u předchozích nákaz, nečinily otázky zjišťující povědomí o způsobu přenosu a o důsledcích onemocnění pro organizmus větší potíže a rodiče dokázali ve více než polovině případů odpovědět správně. Pouze 15 % dětí zkoumaného souboru bylo očkováno proti planým neštovicím

stejně jako proti meningokokové meningitidě. Vzhledem k obvyklému benignímu průběhu planých neštovic byl tento výsledek očekáván (ve znalostním testu rodiče často zaměňovali pravé a plané neštovice). Výraznější znalostní nedostatky se ukázaly v souboru otázek týkajících se meningokokové meningitidy, kde na některé dotazy týkající se přenosu a původce infekce odpověděla správně pouze třetina respondentů. Proti chřipce chrání očkováním své děti minimum rodičů, což kontrastuje s domnělým, rodiči vyjádřeným vysokým rizikem nákazy. V oblasti průběhu onemocnění u dětí prokázali rodiče průměrné znalosti. Multifaktoriální příčinu má zřejmě nízký počet očkování proti rotavirovým nákazám (jedno dítě souboru). Očkování je finančně náročné (příspěvek zdravotních pojišťoven je spíše výjimkou), očkování je efektivní v nízkém věku dítěte, média se k tomuto onemocnění vyjadřují sporadicky. Ve většině případů rodiče nedokázali odpovědět, k jakému účelu je očkování proti rotavirovým infekcím určeno, ani jak se onemocnění způsobené rotaviry projevuje.

Monitoring výšky finančního obnosu, který jsou rodiče ochotni investovat do očkování dětí do věku šesti let, sloužil pouze jako doplňující informace. Přesto je možno vyvodit určité parciální závěry, a to, že většina rodičů chce do zdraví svých dětí investovat touto formou a pouze menšina nechce tímto způsobem podporovat zdraví svého dítěte vůbec.

Závěr

Výsledky, které přineslo dotazníkové šetření v Moravskoslezském kraji, nejsou znepokojující, přesto přináší o informovanosti rodičů zajímavá fakta. Podnětem vedoucím k optimálnímu informování rodičů o nepovinném očkování by mělo být zjištění nedostatečných znalostí zejména u osob s nižším stupněm vzdělání (zejména očkování proti meningokokové meningitidě a rotavirovým nákazám) a uvedený podstatný vliv reklamy působící na rodiče. Informace a rady dětských lékařů a sester jsou akceptovány, proto by právě oni měli rodičům poskytovat kvalifikované poradenství v nejširším možném měřítku s přihlédnutím k individuálním potřebám každé rodiny a pomoci s rozhodováním, zda dítě očkovat, či nikoliv.

Literatura

1. Dáňová J, Částková J. Očkování v České republice. 1. vyd. Praha: Triton, 2008: 103.
2. Beran J, et al. Lexikon očkování. Praha: Maxdorf, 2008: 352.
3. Beran J, et al. Očkování – otázky a odpovědi. 1. vydání Praha: Galén, 2006: 106.

PhDr. Lucie Sikorová, Ph.D.

Ústav ošetrovatelství a porodní asistence
Fakulta zdravotnických studií
Ostravská univerzita, Ostrava
Syllabova 19, 703 00 Ostrava
lucie.sikorova@osu.cz